

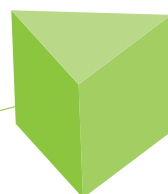
De sterke basisschool

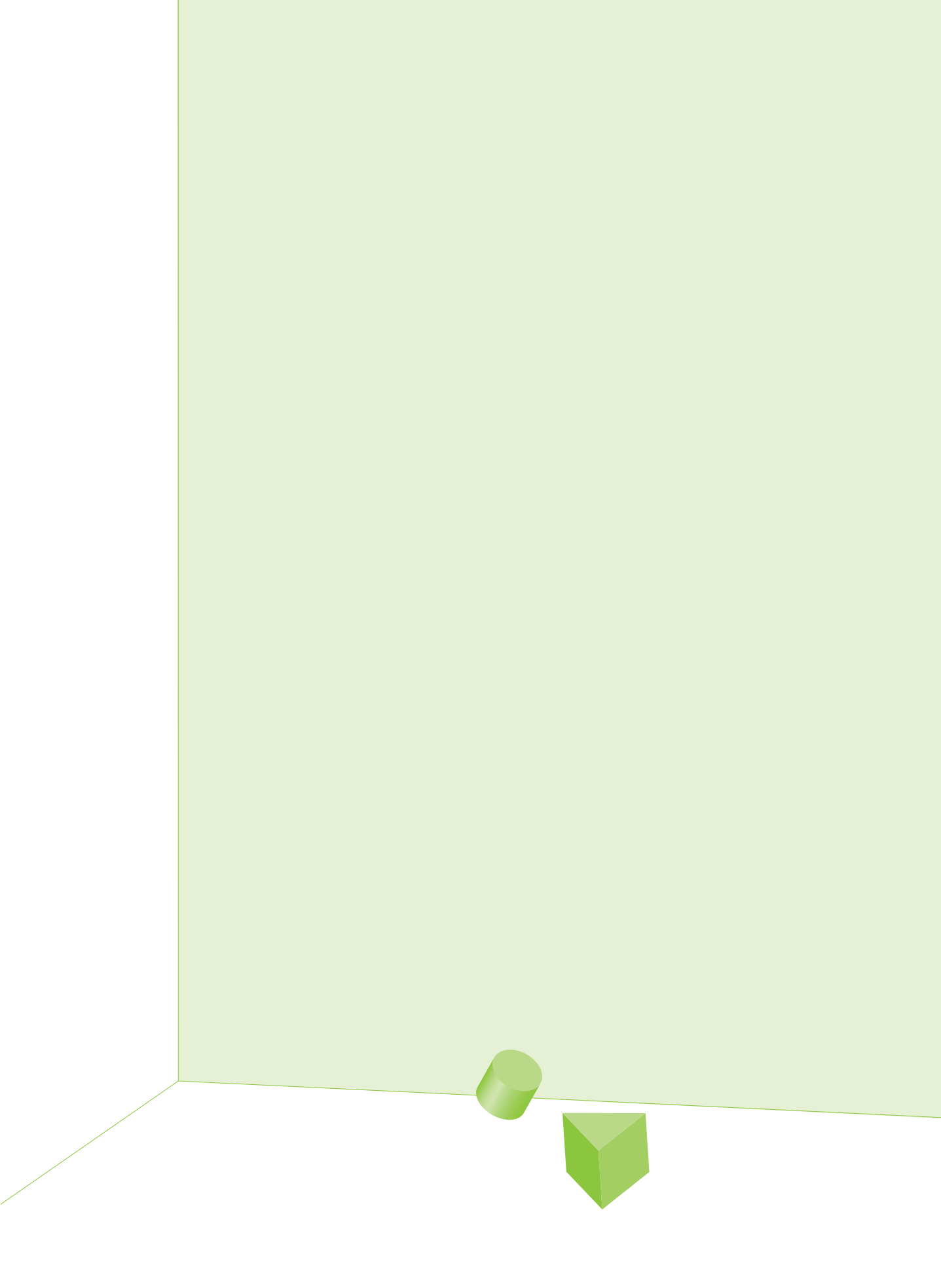
Definitie en kenmerken

De sterke basisschool

Definitie en kenmerken

Voorwoord

De laatste jaren richt de Inspectie van het Onderwijs zich vooral op zwakke scholen en risico's in het onderwijs. In dit rapport staan echter de sterke scholen centraal; dit zijn scholen met bovengemiddelde opbrengsten. De inspectie heeft de kenmerken van deze scholen geanalyseerd.

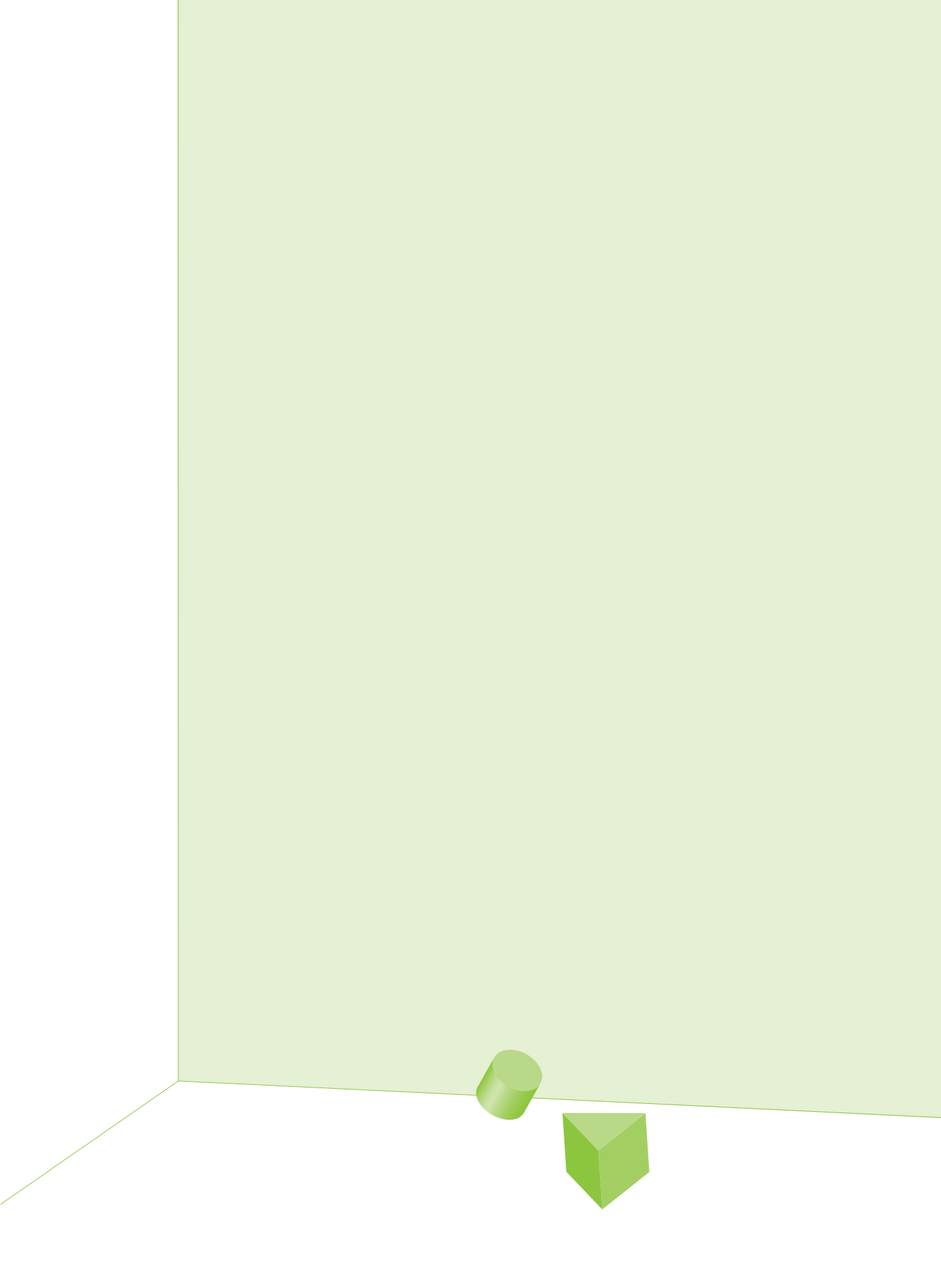
Dergelijk onderzoek levert voorbeelden op waaraan andere scholen zich kunnen spiegelen. Het geeft inzicht in de kenmerken waarop sterke scholen zich onderscheiden van andere scholen. Wat is de sleutel tot succes, oftewel: welke kenmerken maken dat scholen excelleren?

Het verhogen van de kwaliteit van het basisonderwijs is een belangrijk speerpunt voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In de Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs staat het verbeteren van de prestaties op het gebied van taal en rekenen dan ook centraal. Er zijn al veel goede voorbeelden van scholen waar de opbrengsten langere tijd bovengemiddeld zijn of waar het gelukt is deze prestaties te verbeteren. Staatssecretaris Dijkema wil dat dergelijke positieve ervaringen breder worden benut, zodat scholen van elkaar kunnen leren. Sterke scholen kunnen als voorbeeld dienen voor andere scholen.

De inspectie is gevraagd zichtbaar te maken waar in het onderwijs sprake is van bovengemiddelde praktijken. Dit rapport is dan ook te beschouwen als een eerste bijdrage aan de kennis over sterke basisscholen. De inspectie hoopt dat dit een stimulerende werking heeft voor alle basisscholen.

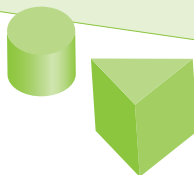
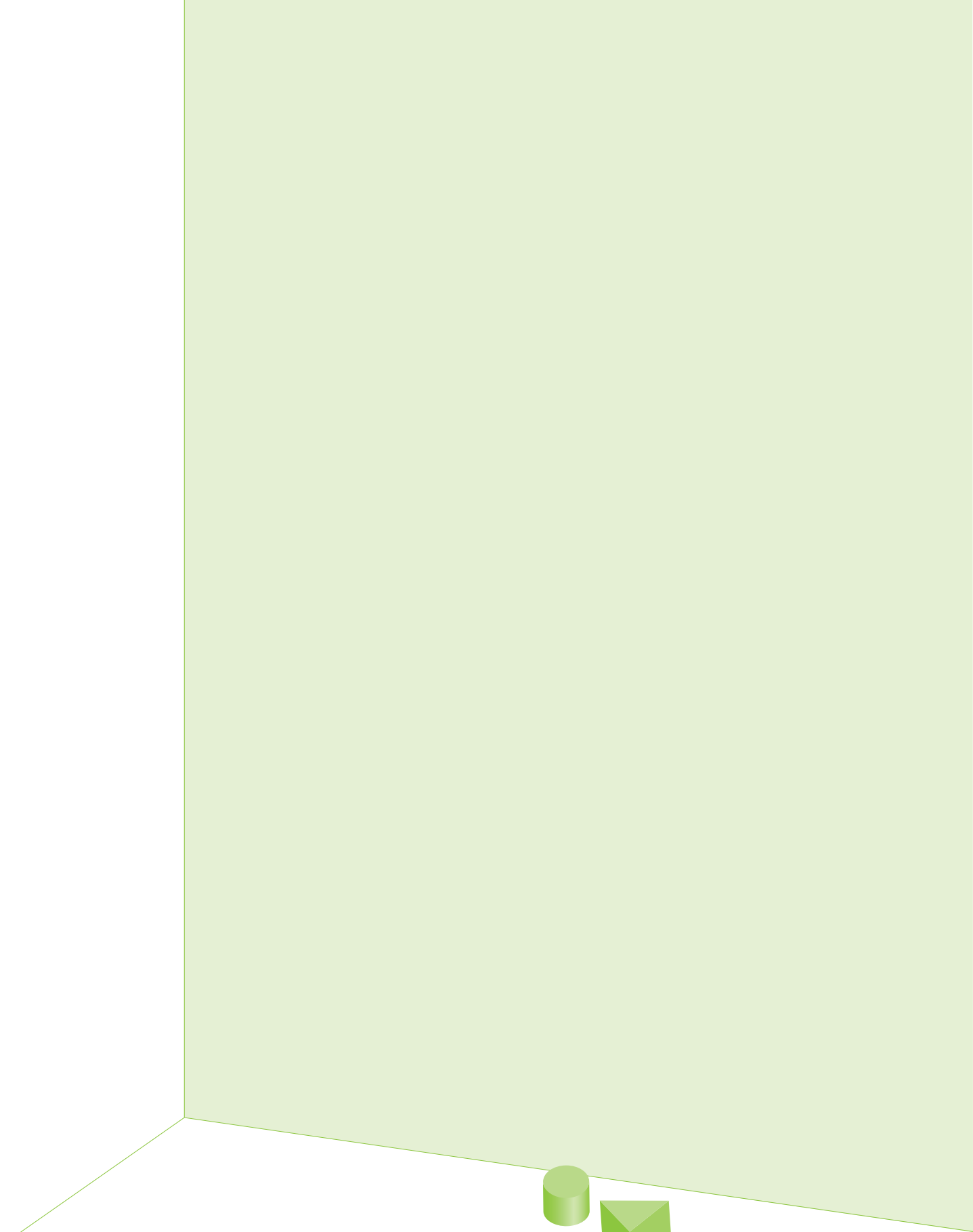
De hoofdinspecteur primair onderwijs en expertisecentra

Dr. L.S.J.M. Henkens
april 2009

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1 Inleiding	9
1.1 Aanleiding	9
1.2 Vraagstelling	9
1.3 Aanpak van het onderzoek en opbouw van het rapport	10
2 Definitie en kenmerken van sterke scholen	13
2.1 Bovengemiddelde opbrengsten	13
2.2 Kenmerken	14
2.3 Andere kenmerken	19
3 Vergelijking met literatuuronderzoek	23
4 Conclusies en vervolg	27
4.1 Conclusies	27
4.2 Verdere overwegingen bij het begrip 'sterke basisschool'	28
Literatuur	31

Samenvatting

In dit onderzoek staan sterke basisscholen centraal. Dit zijn scholen met bovengemiddelde opbrengsten. Van alle basisscholen in Nederland heeft 7 procent bovengemiddelde eindopbrengsten. Het gaat hierbij om scholen waarvan de inspectie de eindopbrengsten als bovengemiddeld heeft beoordeeld (score 4 op de indicator over de eindopbrengsten). Dit is het geval als een school ten minste drie opeenvolgende jaren bovengemiddelde leerprestaties heeft.

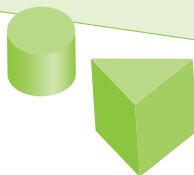
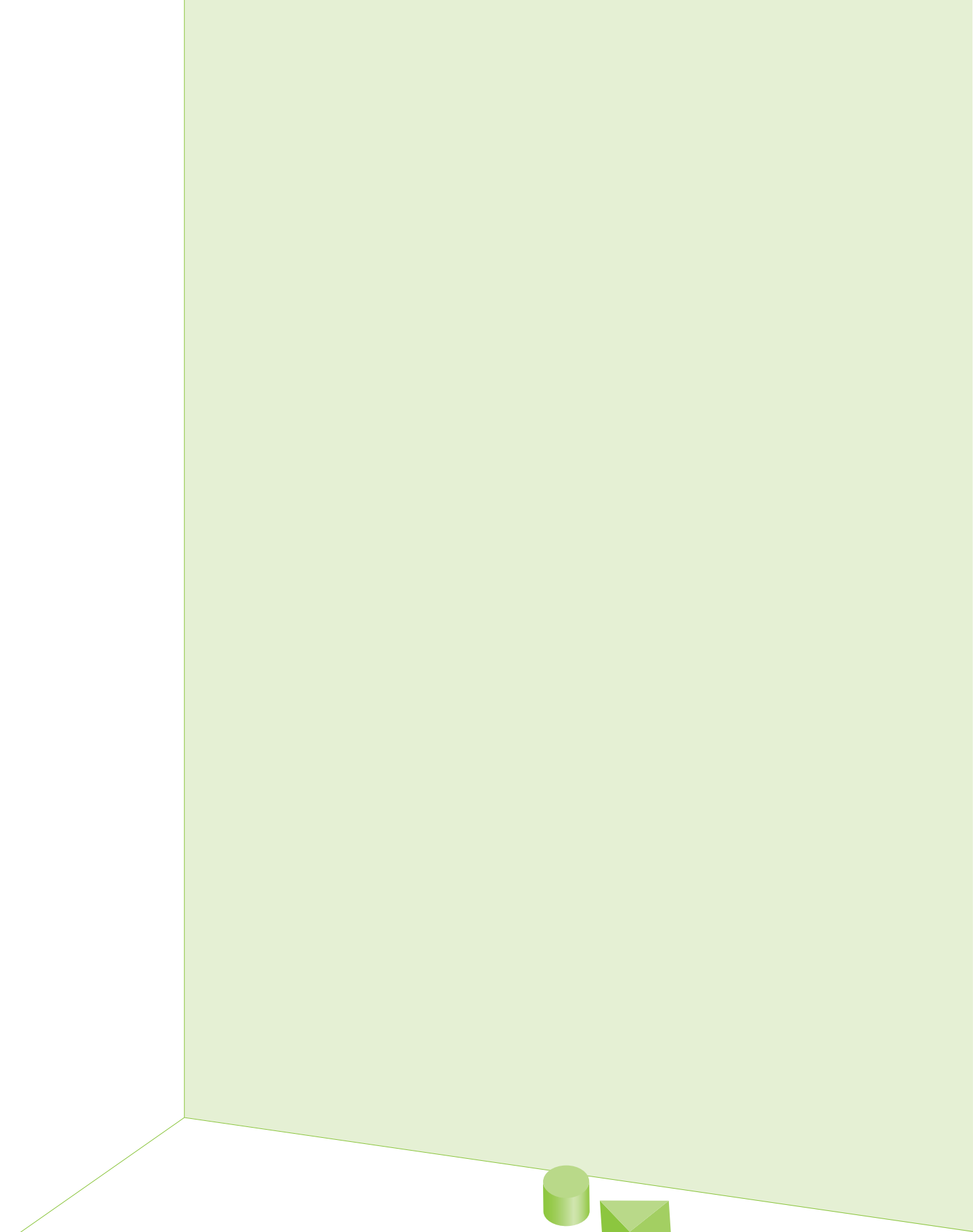
Sterke scholen onderscheiden zich vooral door betere leerlingenzorg, betere kwaliteitszorg en hogere scores bij het didactisch handelen van leraren. De inspectie beoordeelt deze onderdelen veel vaker positief dan bij andere scholen.

Op sterke scholen is sprake van een betere signalering op basis van gegevens over de ontwikkeling van leerlingen, in combinatie met een heldere analyse van de problematiek en de benodigde zorg. Ook gaan deze scholen de effecten van de zorg vaker na. Verder hebben ze een betere kwaliteitszorg; sterke scholen evalueren systematischer de opbrengsten en borgen de kwaliteit beter. Zowel bij de zorg en begeleiding als bij de algemene kwaliteitszorg is dus sprake van opbrengstgericht werken. Ook uit ander (inspectie)onderzoek blijkt dat opbrengstgericht werken zich vaak vertaalt in betere leerprestaties. Op alle sterke scholen leggen de leraren de leerstof duidelijk uit en weten ze een taakgerichte werksfeer te realiseren. Ook geven zij vaker expliciet onderwijs in strategieën voor leren en denken.

Ook op tal van andere punten in het onderwijsleerproces onderscheiden sterke scholen zich in positieve zin. Zo zijn ze beter in staat het leerstofaanbod taal af te stemmen op de onderwijsbehoeften van hun leerlingen en wordt de leerstof bij alle scholen aangeboden tot en met het niveau van leerjaar 8.

Sterke scholen zijn vaak wat groter. Qua denominatie zijn ze vaker rooms-katholiek of algemeen bijzonder. Protestants-christelijke scholen en openbare scholen zijn minder vaak sterk, net als scholen met een groter percentage 1.25-leerlingen en 1.90-leerlingen. Verder is sprake van een onevenwichtige verdeling over de provincies; Limburg, Noord-Brabant en Noord Holland kennen relatief veel sterke basisscholen, Drenthe, Friesland, Groningen, Flevoland en Zeeland relatief weinig.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De laatste jaren heeft de inspectie veel aandacht besteed aan de vroegtijdige detectie van (zeer) zwakke scholen. Aan de andere kant van het spectrum bevinden zich de sterke scholen. Deze groep scholen slaagt er in leerlingen af te leveren met bovengemiddelde onderwijsprestaties. Ze laten zien dat het mogelijk is om je als school ook in positieve zin te onderscheiden.

Sterke scholen kunnen een voorbeeld zijn voor andere scholen. Het is interessant na te gaan wat een school sterk maakt, met andere woorden: op welke kenmerken onderscheiden scholen met bovengemiddelde opbrengsten zich? Dit levert aandachtspunten op waar scholen met (onder)gemiddelde prestaties zich vooral op zouden kunnen richten om zich (nog verder) te verbeteren.

Aandacht voor sterke scholen past in het streven onderbenutting van talent in het onderwijs tegen te gaan. Leerlingen moeten hun talenten zo goed mogelijk kunnen benutten. Dat is niet alleen van belang voor hun toekomstig maatschappelijk functioneren, maar ook voor de sociaaleconomische ontwikkeling van Nederland als innovatieve kenniseconomie. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap werkt daarom niet alleen aan het verbeteren van basisvaardigheden in het basisonderwijs aan de hand van de Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs, maar ontwikkelt ook beleid om excellent onderwijs te stimuleren.

Recent heeft de staatssecretaris voor primair onderwijs activiteiten gestart, waaronder een stimuleringsregeling, gericht op het stimuleren van excellentie op leerlingniveau. Scholen worden gestimuleerd om tot maximale talentontwikkeling bij leerlingen te komen.

In dit inspectierapport gaat het om excellentie op schoolniveau. Sterke scholen slagen er in leerlingen gemiddeld naar een hoger niveau te tillen. Zij dragen zo bij aan het beter laten presteren van leerlingen. Dat hoeft echter niet te betekenen dat individuele leerlingen maximaal worden uitgedaagd.

1.2 Vraagstelling

De inspectie heeft onderzocht welke succesfactoren er zijn voor excellent basisonderwijs. Er is echter geen eenduidige definitie voor sterke basisscholen.

Een label 'sterke school' kan op verschillende manieren tot stand komen. Het kan betrekking hebben op de leerprestaties en toegevoegde waarde, maar bijvoorbeeld ook op de kwaliteit van de leerkrachten of de verandercapaciteit van een school. Het kan vele vormen hebben en definities kunnen dus op verschillende manieren worden ingevuld. In het onderzoek is gekozen voor een eenvoudige definitie, namelijk bovengemiddelde opbrengsten. Een basisschool waar de leerprestaties van de leerlingen gedurende drie opeenvolgende jaren boven het niveau liggen dat op grond van de leerlingkenmerken verwacht mag worden, is 'sterk'.

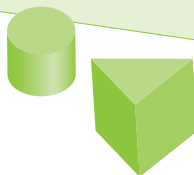
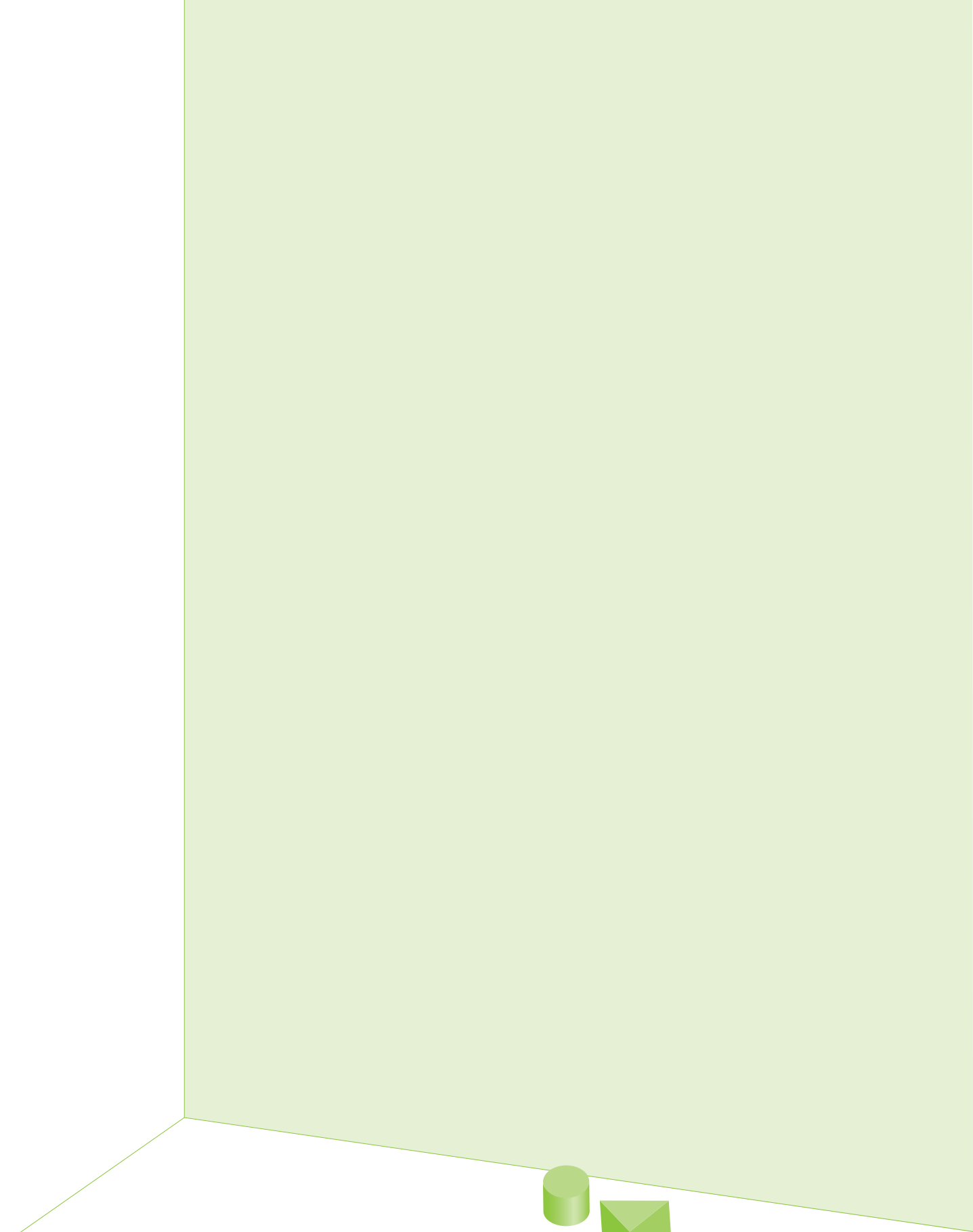
In dit rapport wordt antwoord gegeven op de volgende vragen:

- Hoeveel procent van de basisscholen is volgens deze definitie 'sterk'?
- Op welke kwaliteitskenmerken onderscheiden sterke scholen zich in positieve zin?
- Op welke contextkenmerken onderscheiden sterke scholen zich van andere scholen?

1.3 Aanpak van het onderzoek en opbouw van het rapport

Het onderzoek start met een definitie van bovengemiddelde opbrengsten (paragraaf 2.1). Deze definitie is op een representatieve groep van een kleine drieduizend basisscholen toegepast. Vervolgens is onderzocht in welk opzicht scholen met bovengemiddelde opbrengsten zich onderscheiden van andere scholen, zowel in wat betreft kenmerken van de onderwijskwaliteit en als qua contextkenmerken. De resultaten hiervan staan beschreven in paragraaf 2.2 (onderwijskwaliteit) en paragraaf 2.3 (contextkenmerken). In hoofdstuk 3 worden de resultaten uit dit onderzoek vergeleken met die uit een literatuuronderzoek. Tot slot volgen conclusies en aanbevelingen.

2 Definitie en kenmerken van sterke scholen

2.1 Bovengemiddelde opbrengsten

Definitie

Er bestaat geen eenduidige definitie van een sterke basisschool. Excellentie kan betrekking hebben op het niveau van de leerprestaties, op de toegevoegde waarde van een school, maar ook op de kwaliteit van leerkrachten of de verandercapaciteit van een school. In dit rapport kiest de inspectie voor de volgende definitie:

Een sterke school is een school met bovengemiddelde leerprestaties.

Aan de eindopbrengsten heeft de inspectie een sleutelrol toegekend, omdat zij van mening is dat goed onderwijs tot uiting moet komen in goede resultaten. Bereikte resultaten zijn daarom een belangrijk criterium voor excellentie. Er zijn misschien uitstekende scholen die nog op weg zijn naar uitstekende resultaten, maar de inspectie wil niet slechts inspanning of intenties beoordelen. Excellentie veronderstelt in deze optiek dat een school die heeft kunnen vasthouden over meerdere jaren en de vruchten daarvan kan laten zien.

De inspectie heeft in haar waarderingskader een indicator over de eindopbrengsten. Het gaat om de volgende indicator:

De resultaten van de leerlingen aan het eind van de schoolperiode liggen ten minste op het niveau dat op grond van de kenmerken van de leerlingenpopulatie mag worden verwacht.

Bij het beoordelen van de indicatoren wordt tot uitdrukking gebracht in welke mate de indicatoren bijdragen aan de kwaliteit van het onderwijs. Hierbij hanteert de inspectie de volgende scores:

- 1 = draagt niet of nauwelijks bij;
- 2 = draagt onvoldoende bij;
- 3 = draagt voldoende bij;
- 4 = draagt in hoge mate bij;
- 5 = niet te beoordelen (alleen indien de school over bepaalde indicatoren geen betrouwbare en valide gegevens beschikbaar heeft).

Sterke scholen zijn scholen die de inspectie beoordeelt met een score 4 op bovenstaande indicator (indicator 12.1). De inspectie kiest hierbij bewust voor bovengemiddelde eindopbrengsten over meerdere jaren (ten minste drie jaar), omdat in een enkel jaar sprake kan zijn van een toevallige uitschieter. Het hanteren van dit criterium brengt met zich mee dat scholen zonder betrouwbare of vergelijkbare opbrengstgegevens niet in de categorie 'sterk' kunnen vallen.

De inspectie gaat bij de beoordeling van opbrengsten uit van de meest betrouwbare en valide gegevens waar de school over beschikt. Het gaat hier vaak om toetsgegevens van de Cito Eindtoets, maar ook om eindtoetsgegevens uit het Schooleindonderzoek, het Drempelonderzoek 678 van Kapinga en de Entreetoets.

Bij de beoordeling van de resultaten vergelijkt de inspectie de school met andere scholen met een overeenkomstig samengestelde leerlingenpopulatie. Leerresultaten worden hierbij gecorrigeerd voor kenmerken van de leerlingenpopulatie. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de Cito-indeling in zeven schoolgroepen. Scholen die drie jaren achtereen beduidend meer dan het gemiddelde van de eigen schoolgroep scoorden, hebben bovengemiddelde eindopbrengsten. Deze scholen beoordeelt de inspectie met een score 4 op de bovengenoemde indicator over eindopbrengsten.

Meer informatie over de wijze waarop opbrengstbeoordeling plaats vindt, is te vinden in de inspectienotitie 'Analyse en waardering van opbrengsten' (Inspectie van het Onderwijs, 2009). Deze notitie is te vinden op de website van de inspectie.

Aantallen

Voor een representatieve groep van een kleine drieduizend basisscholen is onderzocht hoeveel scholen bovengemiddelde eindopbrengsten hebben. De inspectie beschikte voor al deze scholen over een integrale set aan oordelen met het huidige waarderingskader Primair Onderwijs 2005¹. Voor deze representatieve groep basisscholen is vastgesteld hoe de eindopbrengsten beoordeeld zijn (tabel 2.1a).

Tabel 2.1a Percentage scholen met bovengemiddelde eindopbrengsten (N=2.821)

bovengemiddeld	7
(onder)gemiddeld	88
onbekend	4

In totaal heeft 7 procent van de basisscholen bovengemiddelde eindopbrengsten, dat wil zeggen een oordeel 4 op de indicator over eindopbrengsten.

2.2 Kenmerken

Waarderingskader en normindicatoren

Om achter de sleutel van het succes te komen, is het van belang te weten op welke aspecten de sterke scholen verschillen van de overige basisscholen. Hiervoor zijn deze scholen vergeleken met de overige scholen op diverse kenmerken van het onderwijsleerproces. De inspectie baseert zich hierbij op het waarderingskader. Dat formuleert kenmerken van goed onderwijs en wordt gebruikt om te oordelen over de kwaliteit van scholen. Het waarderingskader is in overleg met het veld tot stand gekomen en goedgekeurd door de minister van OCW. Daarmee heeft het een zekere status als codificatie van de maatschappelijke overeenstemming over wat kwalitatief goed onderwijs is.

Tussen het waarderingskader en de stand van het wetenschappelijk onderzoek naar effectieve scholen bestaat een duidelijke relatie (Scheerens e.a., 2005). Het waarderingskader bevat aspecten over de kwaliteitszorg, het leerstofaanbod, de leertijd, het didactisch handelen, het pedagogisch handelen, het schoolklimaat, de leerlingenzorg en de opbrengsten.

¹ Het betreft 2.821, scholen waar tot februari 2007 een beoordeling met het PKO-waarderingskader 2005 heeft plaatsgevonden.

Binnen het waarderingskader bestaat een set normindicatoren. Het gaat hier om een uitgebalanceerde set aan betrouwbare en valide indicatoren, die (volgens onderzoek van de inspectie) sterk correleren met de eindopbrengsten van basisscholen. De inspectie gebruikt deze indicatoren om te bepalen of het toezicht op een school geïntensiveerd moet worden. De normindicatoren worden tijdens schoolbezoeken beoordeeld (voor meer informatie over de beoordelingswijze, zie www.onderwijsinspectie.nl). De indicatoren hebben betrekking op het leerstofaanbod, het didactisch handelen van leraren, de actieve rol van leerlingen en de zorg en begeleiding. Het gaat, in aanvulling op de eindopbrengsten, om de volgende negen indicatoren:

- De aangeboden leerinhouden voor Nederlandse taal en voor rekenen en wiskunde zijn dekkend voor de kerndoelen;
- De leerinhouden voor Nederlandse taal en voor rekenen en wiskunde worden aan voldoende leerlingen aangeboden tot en met het niveau van leerjaar 8;
- De school met een substantieel aantal leerlingen met een leerlingengewicht biedt leerinhouden aan bij Nederlandse taal die passen bij de onderwijsbehoeften van leerlingen met een taalachterstand;
- De leraren realiseren een taakgerichte werksfeer;
- De leraren leggen duidelijk uit;
- De leerlingen zijn actief betrokken bij de onderwijsactiviteiten;
- De school gebruikt een samenhangend systeem van instrumenten en procedures voor het volgen van de prestaties en de ontwikkeling van de leerlingen;
- De school voert de zorg planmatig uit;
- De resultaten van de leerlingen voor Nederlandse taal en voor rekenen en wiskunde tijdens de schoolperiode liggen ten minste op het niveau dat op grond van de kenmerken van de leerlingenpopulatie mag worden.

Verschillen op normindicatoren

De vergelijking tussen het landelijk gemiddelde van scholen en scholen met bovengemiddelde opbrengsten is gebaseerd op het waarderingskader Primair Onderwijs 2005. In de tabel 2.2a staat voor elk van bovengenoemde normindicatoren het percentage basisscholen dat als voldoende is beoordeeld. Dit percentage wordt vergeleken met dat van de sterke scholen. De verwachting is dat sterke scholen op ten minste een deel van de normindicatoren hogere gemiddelden laat zien.

De laatste kolom van tabel 2.2a bevat zogenoemde z-scores. Z-scores worden verkregen door de ruwe score te delen door de standaarddeviatie. Verschillen tussen z-scores kunnen geïnterpreteerd worden in termen van effectgroottes. Effectgroottes van 0,80 en meer worden door Cohen (1988) groot genoemd, effectgroottes van 0,50 middelmatig en effectgroottes van 0,20 klein. Cohens normering van effectgroottes moet gerelativeerd worden tegen de achtergrond van het feit dat in veel onderwijsexperimenten zelden effectgroottes van meer dan 0,40 gevonden worden. Effectgroottes van 0,20 en meer worden als onderwijskundig relevant gezien. Waar voor scholen met bovengemiddelde opbrengsten sprake is van een significante afwijking van het landelijk gemiddelde, is de score gemarkeerd met een *.

Tabel 2.2a Percentage 'voldoende' op de negen normindicatoren, landelijk gemiddelde en scholen met bovengemiddelde opbrengsten

Indicatoren	Nederland (N=2.821)	Sterke scholen (N=209)	
	procent	procent	z-scores
Aanbod			
De aangeboden leerinhouden voor Nederlandse taal en voor rekenen en wiskunde zijn dekkend voor de kerndoelen	96	98	0,10
De leerinhouden voor Nederlandse taal en voor rekenen en wiskunde worden aan voldoende leerlingen aangeboden tot en met het niveau van leerjaar 8	95	100*	0,22
De school met een substantieel aantal leerlingen met een leerlingengewicht biedt leerinhouden aan bij Nederlandse taal die passen bij de onderwijsbehoeften van leerlingen met een taalachterstand	93	98*	0,22
Didactisch handelen van leraren			
De leraren realiseren een taakgerichte werksfeer	98	100	0,15
De leraren leggen duidelijk uit	96	100	0,19
Actieve en zelfstandige rol van leerlingen			
De leerlingen zijn actief betrokken bij de onderwijsactiviteiten	97	100	0,16
Zorg en begeleiding			
De school gebruikt een samenhangend systeem van instrumenten en procedures voor het volgen van de prestaties en de ontwikkeling van de leerlingen	92	94	0,06
De school voert de zorg planmatig uit	67	81*	0,29
Tussenopbrengsten			
De resultaten van de leerlingen voor Nederlandse taal en voor rekenen en wiskunde tijdens de schoolperiode liggen ten minste op het niveau dat op grond van de kenmerken van de leerlingenpopulatie mag worden verwacht	86	95*	0,26

* = significant verschil met landelijk gemiddelde

De tabel laat zien dat sterke scholen op alle normindicatoren gemiddeld beter beoordeeld worden dan het landelijk gemiddelde. Voor alle negen normindicatoren geldt dat het gemiddelde percentage voldoende bij sterke scholen hoger is dan het landelijk gemiddelde. Bij de helft van de normindicatoren gaat het om significant hogere beoordelingen voor sterke scholen. Dit betreft: de zorg en begeleiding, de tussenopbrengsten, en het leerstofaanbod. Op elk van deze onderdelen wordt hieronder ingegaan.

Sterke basisscholen voeren de zorg meer planmatig uit dan de gemiddelde basisschool. Uit tabel 2.2a is af te lezen dat de zorg bij twee derde van de basisscholen voldoende planmatig wordt uitgevoerd. Bij sterke scholen wordt de planmatige uitvoering van de zorg bij 81 procent voldoende beoordeeld.

Sterke scholen hebben ook vaker voldoende tussenopbrengsten. Tabel 2.2b bevat gedetailleerdere cijfers over deze indicator. Uit deze tabel is af te lezen dat landelijk gezien 86 procent van de basisscholen voldoende tussenopbrengsten heeft en 9 procent onvoldoende tussenopbrengsten heeft. Voor 5 procent van de scholen kan, bij gebrek aan gegevens, geen oordeel gegeven worden.

Voor sterke basisscholen heeft 95 procent voldoende tussenopbrengsten en 2 procent onvoldoende tussenopbrengsten. 3 procent krijgt geen oordeel. Sterke scholen onderscheiden zich dus in positieve zin van het landelijk gemiddelde.

Tabel 2.2b Oordelen over de tussenopbrengsten, in percentages

	Landelijk	Sterke basisscholen
Geen oordeel	5	3
Onvoldoende	9	2
Voldoende	86	95

Een derde en laatste verschil betreft het leerstofaanbod. Het gaat hier om het gegeven dat de leerinhouden worden aangeboden tot en met het niveau van groep 8 en het aanpassen van de leerinhouden taal bij leerlingen met een taalachterstand. Waar dit landelijk bij een groot deel van de scholen als voldoende wordt beoordeeld, geldt dit positieve oordeel voor vrijwel alle sterke scholen. Al deze scholen bieden leerstof tot en met het niveau van groep 8 aan, waar het landelijk gemiddelde op 95 procent ligt. Verder past 98 procent van de sterke scholen het leerstofaanbod taal aan bij leerlingen met taalachterstand, waar dit landelijk op 93 procent zit. Het gaat hier niet om zeer omvangrijke, maar wel om significante verschillen.

Verschillen op overige indicatoren

Naast de normindicatoren bestaat het waarderingskader uit andere indicatoren. Deze hebben ook betrekking op het leerstofaanbod, het didactisch handelen van leerkrachten, de actieve rol van leerlingen en de zorg en begeleiding. Daarnaast zijn er indicatoren over de kwaliteitszorg, de onderwijstijd, het pedagogisch handelen, afstemming en het schoolklimaat. Ook voor deze indicatoren is onderzocht of scholen met bovengemiddelde eindopbrengsten gemiddeld gezien beter beoordeeld worden dan de gemiddelde basisschool.

Tabel 2.2c bevat een overzicht van de percentages voldoende voor beide groepen scholen (de gemiddelde en de sterke basisschool). Per indicator staat het percentage scholen waar geen tekortkoming is vastgesteld, oftewel het percentage scholen met een voldoende oordeel op de betreffende indicator (beoordeeld met een score 3 of 4). Deze percentages staan apart vermeld voor de sterke scholen. Daarnaast zijn de z-scores opgenomen als indicatie van de effectgrootte. Z-scores van 0,20 en meer worden als relevant gezien.

Tabel 2.2c Percentage 'voldoende' op de niet-normindicatoren

Indicatoren	Nederland (N=2.821)	Sterke scholen (N=209)	
	percentage	percentage	z-scores
Kwaliteitszorg			
De school heeft inzicht in de verschillen in onderwijsbehoeften van haar leerlingenpopulatie	71	76	0,12
De school evalueert jaarlijks systematisch de kwaliteit van haar opbrengsten	56	72*	0,32
De school evalueert regelmatig het leren en onderwijzen	54	53	-0,02
De school werkt planmatig aan verbeteractiviteiten	67	73	0,14
De school borgt de kwaliteit van het leren en onderwijzen	56	69*	0,28
De school rapporteert aan belanghebbenden inzichtelijk over de gerealiseerde kwaliteit van het onderwijs	54	59	0,10
De school waarborgt de sociale veiligheid voor leerlingen en personeel	44	57*	0,26
Aanbod			
De leerinhouden in de verschillende leerjaren sluiten op elkaar aan	64	72	0,16
De leerinhouden voor Nederlandse taal en rekenen en wiskunde zijn afgestemd op de onderwijsbehoeften van individuele leerlingen	96	97	0,02
Tijd			
De leraren maken efficiënt gebruik van de geplande onderwijstijd	96	98	0,12
De school stemt de hoeveelheid tijd voor leren en onderwijzen bij Nederlandse taal en rekenen en wiskunde af op de onderwijsbehoeften van leerlingen	86	90	0,13
Pedagogisch handelen			
De leraren zorgen ervoor dat leerlingen op een respectvolle manier met elkaar omgaan	100	100	0,06
Didactisch handelen van leraren			
De leraren geven expliciet onderwijs in strategieën voor denken en leren	68	81*	0,29
Afstemming op de onderwijsbehoeften van leerlingen			
De leraren volgen de vorderingen van hun leerlingen systematisch	93	97	0,15
De leraren stemmen de instructie en verwerking af op de verschillen in ontwikkeling tussen de leerlingen	54	63	0,18
Actieve en zelfstandige rol leerlingen			
De leerlingen hebben verantwoordelijkheid voor de organisatie van hun eigen leerproces die past bij hun ontwikkelingsniveau	51	52	0,01
Schoolklimaat			
De ouders/verzorgers tonen zich betrokken bij de school door de activiteiten die de school daartoe onderneemt	99	99	0,03
De leerlingen en het personeel voelen zich aantoonbaar veilig op school	98	99	0,11
Zorg en begeleiding			
Op basis van een analyse van de verzamelde gegevens, bepaalt de school de aard van de zorg voor de zorgleerlingen	77	89*	0,30
De school gaat de effecten van de zorg na	60	73*	0,28

* = significant verschil met landelijk gemiddelde

De resultaten uit tabel 2.2c laten zien dat de sterke scholen op vrijwel alle overige indicatoren beter worden beoordeeld dan het landelijk gemiddelde. Significante betere beoordelingen zijn te zien bij drie onderdelen:

1. de kwaliteitszorg;
2. de zorg en begeleiding van leerlingen;
3. het didactisch handelen van leraren.

Hieronder zal op elk van de onderdelen worden ingegaan.

De kwaliteitszorg is op sterke basisscholen beter dan op een gemiddelde basisschool. Op drie van de zeven indicatoren voor kwaliteitszorg scoren de sterke scholen significant hoger dan het landelijk gemiddelde. Ze evalueren de opbrengsten in grotere mate en borgen de kwaliteit van het leren en onderwijzen beter. Ook waarborgen ze de sociale veiligheid voor leerlingen en personeel beter.

Opvallende verschillen zijn ook te zien bij de indicatoren die betrekking hebben op de leerlingenzorg. Op sterke scholen wordt de leerlingenzorg beter beoordeeld dan bij gemiddelde scholen. Zo bepalen deze scholen vaker op basis van een analyse de aard van de zorg voor zorgleerlingen. Ook gaan ze vaker de effecten van de zorg na. Sterke scholen onderscheiden zich dus in positieve zin als het gaat om de kwaliteit van de zorg voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Ze hebben een goede signalering van zorgleerlingen op basis van een samenhangend systeem voor het volgen van de ontwikkeling van leerlingen, in combinatie met een heldere analyse van de problematiek en de benodigde zorg.

Verder valt op dat sterke scholen vaker expliciet onderwijs geven in strategieën voor leren en denken. Naast een activerend effect in algemene zin, is onderwijs in leer- en oplossingsstrategieën van groot belang bij het begrijpend en studerend lezen en bij rekenen en wiskunde.

Eerder in dit rapport werd al duidelijk dat alle sterke scholen voldoende scoren op de twee normindicatoren uit het aspect didactisch handelen van leraren, te weten: de leraren realiseren een taakgerichte werksfeer en de leraren leggen duidelijk uit.

2.3 Andere kenmerken

Verschillen sterke scholen ook in achtergrondkenmerken van de overige scholen? De inspectie heeft onderzocht of beide groepen scholen verschillen op een aantal achtergrondkenmerken (leerlingaantal, samenstelling van de leerlingpopulatie, bestuursgrootte, denominatie en stedelijkheid). De resultaten hiervan staan in tabel 2.3a vermeld. Hierbij zijn de landelijke gemiddelden gepresenteerd, naast de gemiddelden voor de sterke scholen.

Tabel 2.3a Vergelijking tussen gemiddelde en sterke basisscholen op enkele achtergrondkenmerken

		Nederland (N=2.821)	Sterke scholen (N=209)
Leerlingen	Aantal leerlingen	225	282
	percentage 1.90 leerlingen	12	9
	percentage 1.25 leerlingen	12	9
Bestuur	Aantal scholen onder bestuur	18	18
Denominatie procent	openbaar	34	28
	rooms-katholiek	29	35
	protestants-christelijk	29	21
	algemeen bijzonder	8	17
Regionale verdeling	buiten de steden	75	67
	G4	7	16
	g32	18	16

Sterke scholen zijn vaak wat grotere scholen. Op deze scholen zitten significant meer leerlingen: gemiddeld 282 leerlingen, tegenover 225 op de overige scholen. Het percentage autochtone achterstandsleerlingen (1.25 leerlingen) ligt op sterke scholen iets lager dan op de overige scholen (9 versus 12 procent). Dezelfde percentages zijn te zien bij het percentage allochtone achterstandsleerlingen (1.90 leerlingen). Deze zijn op sterke scholen wat lager op dan op een gemiddelde basisschool (9 versus 12 procent).

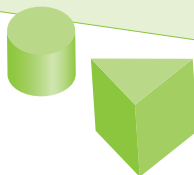
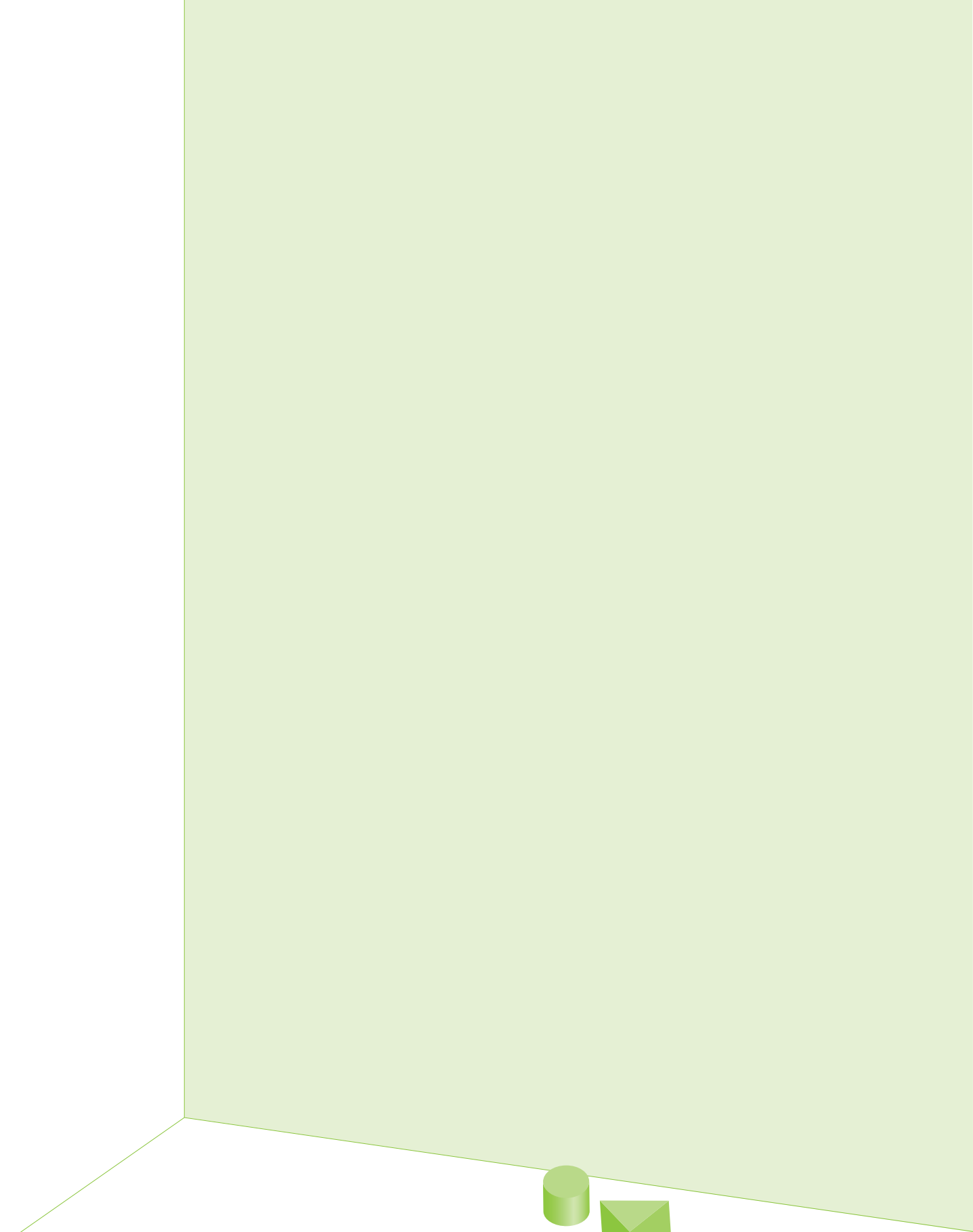
Er is geen verschil in het aantal scholen onder het bestuur. Verder valt op dat sterke scholen verhoudingsgewijs vaker rooms-katholiek zijn en in de categorie 'algemeen bijzonder' vallen. Protestants-christelijke en openbare scholen hebben minder vaak bovengemiddelde opbrengsten. Opvallend is dat 16 procent van de sterke scholen in een van de vier grote steden ligt, tegenover 7 procent van de overige scholen.

Tabel 2.3b Percentage scholen met bovengemiddelde opbrengsten per provincie

Drenthe	0
Flevoland	2
Friesland	2
Gelderland	8
Groningen	3
Limburg	13
Noord-Brabant	10
Noord-Holland	11
Overijssel	6
Utrecht	7
Zeeland	3
Zuid-Holland	8
Landelijk	7

Tabel 2.3b laat zien dat Drenthe, Flevoland, Friesland, Groningen en Zeeland relatief weinig sterke scholen hebben (0 tot 3 procent). Limburg, Noord-Holland en Noord-Brabant hebben een relatief groot aandeel van sterke scholen (10 tot 13 procent).

3 Vergelijking met literatuuronderzoek

In het kader van dit onderzoek naar een definitie en kenmerken van bovengemiddelde of excellente scholen is vanuit de Universiteit Twente literatuuronderzoek gedaan naar sterke basisscholen (Essink, 2007). Nagegaan is welke specifieke succesfactoren worden genoemd in studies waarin scholen worden beschreven die bovengemiddeld presteren. De gevonden bronnen zijn afkomstig uit de Verenigde Staten. Dat betekent dat niet zonder meer mag worden aangenomen dat de gevonden kenmerken ook gelden voor Nederlandse scholen die bovengemiddeld presteren.

Niettemin zijn de bevindingen voldoende relevant om hier te vermelden. In de literatuur wordt een vijftal aspecten gevonden.

Positieve schoolcultuur

Een positieve schoolcultuur blijkt op sterke basisscholen meer aanwezig dan op andere basisscholen. Als belangrijke elementen van een positieve schoolcultuur worden genoemd:

- Prestaties van leerlingen staan centraal; leraren analyseren of leerlingen profijt hebben van de gekozen aanpak.
- Scholen hebben hoge verwachtingen van zowel leerlingen als leraren; van iedere leerling wordt verwacht dat deze de best mogelijke prestaties behaalt en dat de leraren zich daarvoor verantwoordelijk voelen.
- De school is een veilige, prettige plek, waar een cultuur van discipline heerst.

Evalueren

Als tweede kenmerk wordt gevonden dat het uitvoeren van evaluaties in hoge mate en uitvoerig gebeurt. De prestaties van leerlingen worden betrouwbaar gemeten en zeer regelmatig geëvalueerd. De evaluaties worden door meerdere leraren uitgevoerd en onderling besproken. Dit heeft een positief effect op de betrouwbaarheid en de follow-up van de bevindingen.

Curriculum en instructie

Als derde aspect wordt genoemd gestandaardiseerde en aangepaste curricula en instructie. Curriculum en instructie zijn gebaseerd op overeengekomen standaarden. Dat bevordert dat het onderwijs in de verschillende leerjaren op elkaar aansluit. Alle leraren weten daardoor wat van hen verwacht wordt. De instructie moet leerlingen prikkelen tot actief meedoen en zelf nadenken. De instructie sluit aan bij de uit de evaluatie voor de individuele leerlingen gebleken behoeften. Lezen, schrijven en rekenen staan centraal in het curriculum.

Leiderschap

Een ander prominent aspect van bovengemiddelde basisscholen is sterk leiderschap. De schoolleider voelt zich verantwoordelijk voor het leerproces van leerlingen en leraren. Hij of zij voelt de plicht op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen in de school en voert daarom observaties uit. Dit goed onderwijskundig leiderschap houdt overigens rekening met inbreng van leraren, ook in de besluitvorming. Er heerst een sfeer van onderling respect en vertrouwen.

Leraren

Leraren op sterke scholen blijken professioneel en positief ingesteld te zijn. Zij professionaliseren zich continu en delen onderling hun kennis. De behoeften van de leerlingen zijn richtinggevend voor de ontwikkeling van de leraren. Het team werkt goed samen, heeft hart voor de zaak en stelt de leerlingen centraal.

Ouders en omgeving

Als laatste aspect komt uit het literatuuronderzoek naar voren dat bovengemiddelde of excellente basisscholen steun van ouders en omgeving genieten. De ouders blijken betrokken en geïnteresseerd. Scholen doen hun best de ouders bij de school te betrekken en zorgen daartoe voor een goede communicatie met de ouders.

Relatie literatuur en waarderingskader

Er is geen een-op-een relatie tussen bovengenoemde vijf aspecten van sterke basisscholen en het waarderingskader van de inspectie. Niettemin is er een belangrijke mate van overeenstemming tussen de gevonden sterke punten van het onderwijsleerproces in dit onderzoek en de kenmerken uit het literatuuronderzoek.

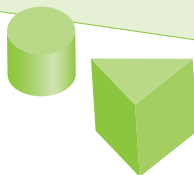
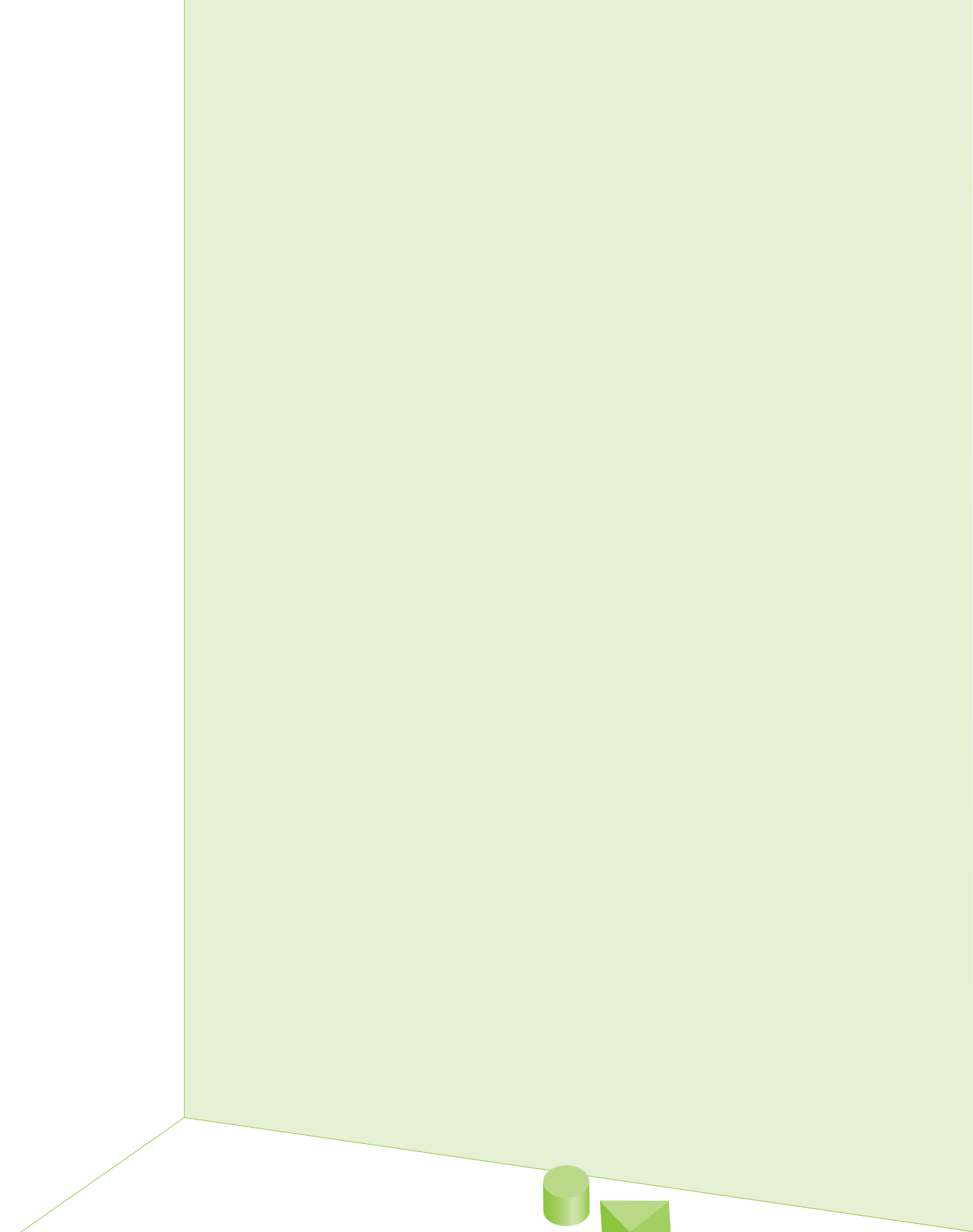
Het feit dat de sterke basisscholen zich onderscheiden door een betere kwaliteitszorg, duidt op goed schoolbeleid met een sterk onderwijskundig leiderschap en samenwerking binnen het team. Er heerst een opbrengstgerichte cultuur waarin prestaties van leerlingen belangrijk zijn.

Het curriculum is op orde, in het bijzonder valt op dat de doorgaande lijn goed verzorgd is. Het didactisch handelen van de leraren is op orde. De leerlingen zijn actief betrokken bij de onderwijsactiviteiten.

De sterke scholen volgen de leerlingen systematisch en stemmen het leerstofaanbod goed af op de behoeften van de leerlingen. Het systeem van zorg en begeleiding is goed op orde.

Uit het bovenstaande blijkt dat de bevindingen uit het literatuuronderzoek in belangrijke mate ook worden gevonden in het onderzoek van de inspectie.

4 Conclusies en vervolg

Onder sterke basisscholen verstaat de inspectie in dit onderzoek scholen met drie jaar achtereenvolgende bovengemiddelde eindopbrengsten (score 4 op de indicator over eindopbrengsten). De inspectie heeft hierbij bewust gekozen voor een eenvoudige definitie van 'sterk', gebaseerd op leerresultaten. Als deze definitie gehanteerd wordt, is 7 procent van de basisscholen sterk.

4.1 Conclusies

Sterke basisscholen onderscheiden zich in positieve zin van andere scholen op verschillende kenmerken van goed onderwijs. De inspectie stelt minder vaak tekortkomingen vast op sterke scholen; de indicatoren uit het waarderingskader worden vaker positief beoordeeld.

De opvallendste verschillen zijn er bij de leerlingenzorg, de kwaliteitszorg en het didactisch handelen van leraren. Deze aspecten zijn op sterke scholen beter dan op andere scholen. De zorg voor en begeleiding van leerlingen is op een fors aantal punten significant beter. Zo wordt de aard van de zorg vaker bepaald op basis van een analyse van gegevens, voert de school de zorg vaker planmatig uit en gaat de school beter de effecten na. Bij kwaliteitszorg scoren sterke scholen vooral beter als het gaat om het evalueren van de kwaliteit van de opbrengsten en borgt de school de kwaliteit van het onderwijs en leren beter. Het opbrengstgericht werken is op sterke scholen dus verder ontwikkeld dan op een gemiddelde school. Ook waarborgen sterke scholen beter de sociale veiligheid van leerlingen en personeel.

Bij het didactisch handelen scoren alle sterke scholen voldoende op de indicatoren 'de leraren leggen duidelijk uit' en 'de leraren realiseren een taakgerichte werksfeer'. Bij de derde indicator van dit kwaliteitsaspect, 'de leraren geven expliciet onderwijs in strategieën voor denken en leren', scoren deze scholen significant beter dan de gemiddelde basisschool.

Ook op de andere onderdelen van het waarderingskader onderscheiden de sterke scholen zich in positieve zin. Dit geldt in het bijzonder voor twee onderdelen van het leerstofaanbod. Bij het aanbod wordt op vrijwel alle sterke scholen de leerstof voor Nederlandse taal en rekenen/wiskunde aangeboden tot en met het niveau van leerjaar 8 en is er het leerstofaanbod taal afgestemd op eventuele taalachterstanden van leerlingen.

Op basis van deze studie concludeert de inspectie dat sterke basisscholen op veel kenmerken een significant beter oordeel krijgen dan de gemiddelde basisschool. Met name de kwaliteitszorg, de zorg en begeleiding en het didactisch handelen van leraren worden beter beoordeeld. Ook het aanbod is beter verzorgd

Tot slot vallen een aantal zaken in de context van sterke scholen op. Het zijn vaker de wat grotere scholen. Relatief veel sterke scholen zijn rooms-katholiek of 'algemeen bijzonder'. Ze bevinden zich vaker in Limburg, Noord-Brabant of Noord-Holland. Drenthe, Friesland, Flevoland, Groningen en Zeeland kennen daarentegen

relatief weinig sterke scholen. Ook hebben protestants-christelijke en openbare scholen verhoudingsgewijs minder vaak bovengemiddelde opbrengsten. Tot slot blijkt dat sterke scholen gemiddeld minder 1.25- en 1.90-leerlingen hebben.

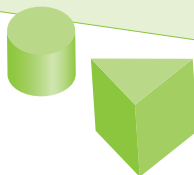
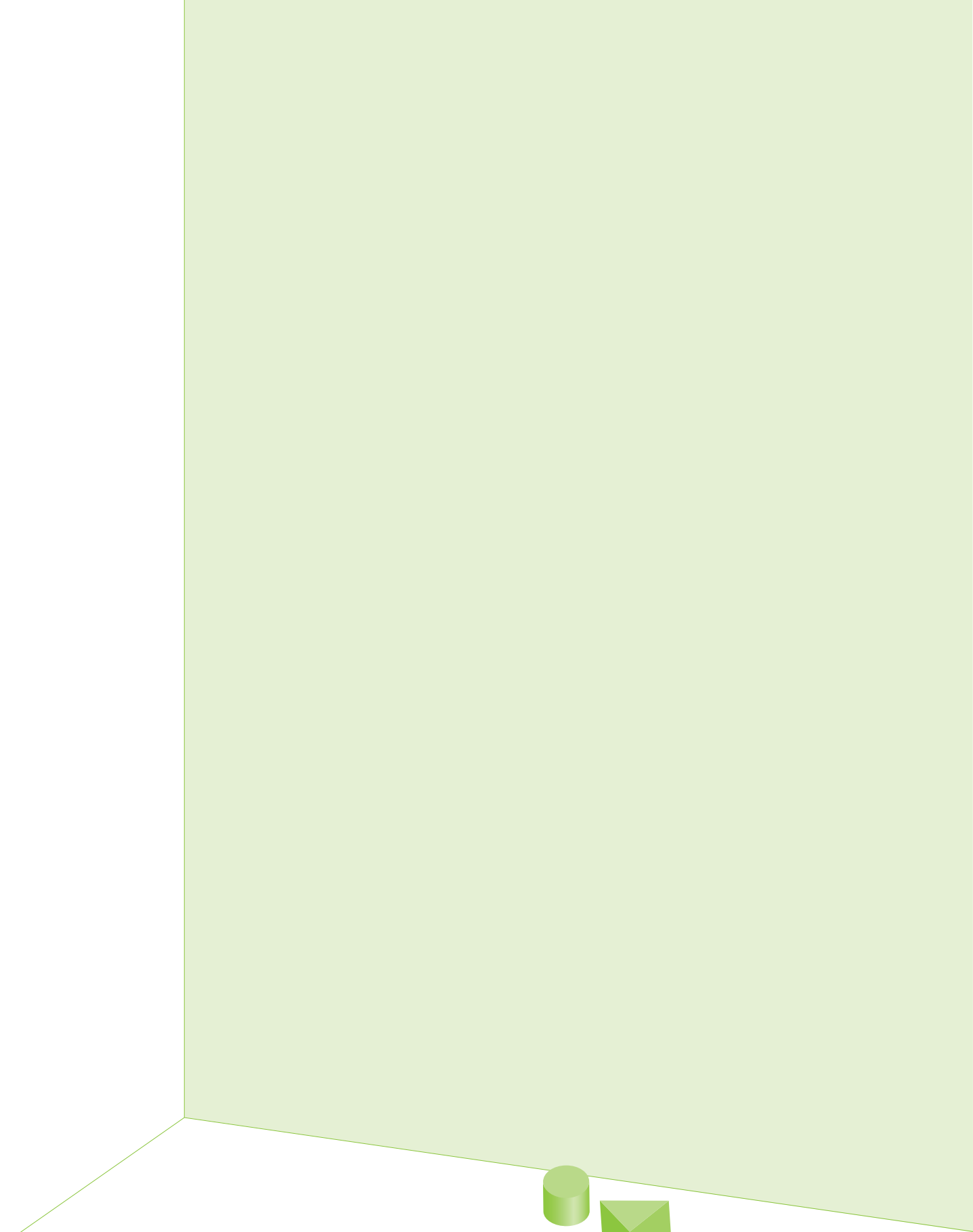
4.2 Verdere overwegingen bij het begrip 'sterke basisschool'

In dit onderzoek heeft de inspectie nadrukkelijk gekozen voor een eenvoudige invulling van het begrip 'sterke basisschool'. Het gaat hier om scholen met bovengemiddelde eindopbrengsten. Dit zijn eindopbrengsten die drie achtereenvolgende jaren bovengemiddeld hoger zijn dan op grond van de leerlingpopulatie verwacht mag worden. Door opbrengsten een belangrijke plek in de definitie te geven, vallen scholen met onbekende opbrengsten in dit onderzoek buiten de groep sterke scholen. Ook betekent de focus op eindopbrengsten dat een school die op een andere manier uniek of excellent is niet in dit onderzoek is meegenomen.

Dit onderzoek geeft een eerste inzicht in een eenvoudige en bruikbare definitie van een sterke basisschool. Van alle basisscholen is 7 procent sterk. Nader onderzoek naar de robuustheid ligt nog wel voor de hand, waarbij met name de vraag naar de stabiliteit aan de orde is. Hoe lang blijven scholen sterk? En hoeveel scholen met bovengemiddelde opbrengsten komen er jaarlijks bij, hoeveel verdwijnen er?

In dit onderzoek is het waarderingskader van de inspectie gebruikt om te onderzoeken op welke onderdelen een sterke school verschilt van een gemiddelde school. Dit kader is een reflectie van wat in onderzoek naar effectieve scholen is gevonden aan kenmerken van goed onderwijs, aangevuld met kenmerken die gestoeld zijn op wet- en regelgeving en met kenmerken die genoemd worden door betrokkenen (leraren, ouders, directeuren) en belanghebbenden (onderwijsorganisaties, ministerie van OCW). Uit deze studie blijkt het nut en de bruikbaarheid van dit kader voor onderzoek naar kenmerken van bovengemiddelde of andere scholen.

Literatuur

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences (2nd ed.)*. Hillsdale, NJ: Lawrence Earlbaum Associates.

Essink M. (2007). *Excellente scholen in het basisonderwijs*. Universiteit Twente, Enschede.

Inspectie van het Onderwijs (2009). *Analyse en waardering van opbrengsten*. Inspectie van het Onderwijs, Utrecht.

Scheerens J., et al. (2005). *Positioning and validating the supervision framework*. Universiteit Twente, Enschede.

Colofon

Auteursrecht voorbehouden

Gehele of gedeeltelijke overneming of reproductie van de inhoud van deze uitgave op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechthebbende is verboden, behoudens de beperkingen bij de wet gesteld. Het verbod betreft ook gehele of gedeeltelijke bewerking.

Productie

Afdeling Communicatie, Inspectie van het Onderwijs

Vormgeving

Blik grafisch ontwerp, Utrecht

Drukwerk

Roto Smeets GrafiServices, Utrecht

Uitgave

Inspectierapport 2009-08

april 2009

Verkoopprijs € 8,00

Exemplaren van deze publicatie zijn telefonisch te bestellen bij de Postbus 51 Infolijn.

Postbus 51-nummer 22BR2009B008

ISBN: 978-90-8503-146-8

Telefoonnummer 0800 - 8051 (gratis),

elke werkdag van 8.00-20.00 uur

of via internet op www.postbus51.nl

Deze publicatie staat ook op internet:

www.onderwijsinspectie.nl

